

nega delovanja. Že razvoj družbe bi lahko tako postal objekt ustvarjalnosti in inventivnosti, ki bi se sproščali v najširših razsežnostih.

V luči teh trditev dobi pojem svobode čisto drugačen pomen: *svoboda izražanja* (svoboda, ki jo je razvita meščanska družba že bolj ali manj dosegla) odstopi prostor *izražanju svobode*. Delo in ustvarjanje se tako kažeta kot dva vidika homogene in neprotislovne zmožnosti. Življenje v skupnosti se osvobaja vrste hipotek, ki ga že po tradiciji obremenjujejo (denimo sivi in brezosebni kolektivizem), razvoj individualnosti pa presega raven, na katero pogosto letijo očitki individualizma.

Nikakor ni preuranjeno računati na nekatere projekte, tudi tedaj, kadar se zdijo bolj ali manj utopični. Sicer pa, ali je v sodobnem svetu sploh kaj bolj aktualnega, kot so napor, usmerjeni v odkrivanje novih možnosti, kako živeti? Le kaj je bolj pereče, kakor je razvoj osebnosti in posamezne identitete, skupaj z boljšim razumevanjem osebnosti in identitete drugih? Je sploh kaj nujnejšega kot poglobljanje odnosov med posameznikom in skupnostjo, med ljudstvi in narodi, kot sprava med javnim in zasebnim življenjem, kot želja po popolni informaciji in stalnem izobraževanju? In zavračanje zahteve, da bi mešali hierarhije in vrednote, utilitarne aplikacije in načela, pragmatične zahteve in ideale?

Takšni so v osnovi novi projekti kulture, dolgoročni cilji samoupravne kulturne politike.

Morda dajejo podobne sinteze samoupravljanju možnost, da se ne bo degeneriralo v sistem. Te sinteze mu zagotavljajo možnost, da se bo stalno oblikovalo, neprenehoma obnavljalo človeka in resnično spreminjalo svet.

(Prev. iz francoskega originala, napisanega za UNESCO)

Prev. Jaša Zlobec

Skozi samoupravljanje svojih idejnih, revolucionarnih vsebin

Matvejević je včeraj dopoldne izrazil misel, da osnovni princip samoupravljanja sega prek ideologije, in če samoupravljanje zožimo na golo proizvodno funkcijo, zgubi svojo bistveno vsebino »sociabilnosti in sodelovanja med svobodnimi proizvajalci in združenimi posamezniki«. Z vsem tem se sicer strinjam, vendar se ta trditev ne prilega prav položaju v moji deželi: namreč, da je ideologija edinole marksijanska in/ali marksistična in da je razpravljanje o operativnem udejanjenju samoupravljanja in njegovih široko »družbenih« vsebin glede svojih izvirov postavljeno na homogeni platformi, vsaj v okviru »ideologij«. V nacionalnih kontekstih, kjer je graditev socializma še zmerom naloga prihodnosti — še predvsem v naši deželi, kjer se zdi ta volja še vedno prikrita, tudi v bolečem pristajanju na kruto resničnost Jalte — se takšna problematika srečuje z odpori, kajti na kulturnem področju je pogost udoben alibi prisilne »organskosti« intelektualca s »sistemom«. Kaj torej trdi povprečni italijanski intelektualec? Da je »čustveno« pripravljen na revolucioniranje shem neokapitalistične družbe, da pa živi v okoliščinah, ko ne more storiti več, kot biti zavezan svoji »pisavi« (»moje knjige so brez dvoma demokratične, odprte, ideološko

korrektne in osveščene») in svoji bolj ali manj generični pridružitvi politični moči («vpisan sem v partijo, kandidiram na volitvah, podpisujem manifeste»). Mislim, da »ubogega italijanskega intelektualca« jahanje na tigru sistema konec koncev ne stane toliko truda in navora. Vrnimo se zdaj k nastopom nekaterih kolegov, ki tako kot jaz prihajajo iz Italije.

Nekateri med njimi so me presenetili, osupnili, zdolgočasil. Eden je celo spet potisnil v sfero »privatnega« vprašanje, ki ga je treba pregledati in preučiti iz strogo družbene, kolektivne optike, in govoril je — sicer z rajbolj plemenitim in odkritosrčnim namenom — o dobrih založnikih in o hudobnih založnikih, o strukturah (privatnih in/ali javnih), ki so občutljive ali neobčutljive za demokratično rast naše dežele, o jastrebih in golobih, o angelih in demonih. Seveda, pravljičica o Rdeči kapici in hudobnem volku ima tako kot vse pravljičice svoje resnice in svojo moralo. Vendar utemeljeno sumim, da je večina teh naših Rdečih kopic (včasih tako rdečih na zunaj, kakor v resnici sivih na znotraj) prav zadovoljna, da lahko ponudi volku za obed deset, sto, tisoč babic, samo da bi lahko izvlekla kakšno korist v organskih razmerah našega sistema (oblasti); prav tako sem prepričan, da številne solze izvirajo prej iz sitosti kot iz sočutja.

Vem, da bo za marsikoga to prehud napor, toda skušajmo odriniti v ropotarnico vse ozire, pozive, poslanstva, obtožbe, nastope, moralo, etiko in vse drugo, kar grozi, da bo namesto dogem ideologij postavilo prav tako nevarne dogme splošnega in čustvenosti. Parameter, ki se ga moramo oprijeti, se ne sme zamegliti z nekakšno generičnostjo — z mračnim in širokim predorom, na koncu katerega bi nas pričakalo umetno in prav nič ustvarjalno razlikovanje med »dobrimi« (v tem smislu, da so njihove strani naltlačene z dobrimi nauki) in »slabimi« pisatelji (v tem smislu, da naravnost nesramno sledijo liniji anti in ahistoričnosti in da se izogibajo družbenim vprašanjem). Tudi sam sem se prav pred kratkim znašel v skušnjavi, da bi po tej logiki shematiziral trenutne usmeritve italijanske proze — ko sem pristal, da bom napisal monografijo o Carlu Sgorlonu. Nobenega dvoma ni, da Sgorlonova poetika daje poudarek popolnemu zanikanju ideologij, da je njegova pozornost do izkoriščanih razredov — če jo jemljemo z marksističnega gledišča — prepojena z nekakšno splošno solidarnostjo, da sta njegov pesimizem in iracionalizem — še vedno s tega gledišča — reakcionarna, da je njegovo zavračanje zgodovinskega in dialektičnega materializma popolno, da je njegovo pojmovanje literature »drugačno«, če ga primerjamo s pojmovanjem intelektualcev na levisi. Kako bi moral torej gledati nanj? Bi bilo legitimno, ko bi negativno zaznamoval njegovo literarno dejavnost, potem ko so te domneve ugotovljene in preverjene? In mar ne bi v tem primeru morda znova postavil temeljev za vrnitev k dogmatizmu, in bi bilo treba zavriniti, denimo, Pounda ali Borgesa? Očitno se moja vloga kritika ni mogla ponižati v vlogo čuvarja določene ideološke dediščine, prav tako pa se ni mogla dvigniti na raven sodnika glede ortodoksnosti kakšnega pripovednika, samo v odvisnosti od mojih ideoloških prepričanj. Če že, bi kot intelektualec moral — in tudi moram — uporabiti svoje védenje o »kontekstu«, v katerem delujemo, in iz tega konteksta potegniti bolj konkretne parametre o vrednotenju realnosti, in to tudi v bolj »organskih« okvirih. Ne torej zviška v odnosu do drugih, prav tako ne v položaju nekakšnega privilegija, ampak na isti ravni: ne bi smel torej

soditi, ampak »iskati«. Treba se je torej dokopati do uporabnih sklepov, ne o intelektualcu kot takem, temveč o intelektualcu kot razredu.

Pravila našega sistema so pravila neokapitalizma in utemeljena so edino na računu profitov in izgub. Liberalistični zakoni tržne ekonomije selekcionirajo proizvod glede na njegov potencialni vpliv na uživalca, ki je postavljen v dvojno iluzijo, da izbira, medtem ko mu dejansko množična občila narekujejo pogoje, pod katerimi izbira to, kar je moč (industrijska in zato tudi politična) določila, naj si izbere. Ni potrebno — vsaj upam — da bi bili sociološki izvedenci za množično potrošnjo, pa vseeno lahko razumemo, kako je ta preobrat demokratične prakse eden najbolj deformantnih vidikov naše družbe: in zdi se, da so se prav tu znašli v soglasju vsi nastopi italijanskih kolegov, čeprav so »uspešnejši« bolj od drugih pripravljene priznati bralstvu svobodo izbire, pristojnosti, zmožnosti in možnosti sodbe. Nikar se ne pustite zapeljati. Bralska javnost bi lahko imela kako težo pri vrednotenju literarnega dela samo takrat, ko bi obstajale družbeno korektne premise, ki bi zagotavljale sozavest intelektualca in družbe o procesu geneze-vodenja-konsumiranja kulturnega produkta. Danes množica prebavlja estetske jedi, ki ji jih industrija ponuja z enakimi metodami, kot jih uporablja za milo, zobno kremo in parfume: nasilna, vsiljiva in pogosto lažniva reklama (v Italiji vsako leto vržejo na tržišče »najpomembnejšo knjigo stoletja«, kot že dolgo časa počnejo na področju kinematografije), posledica tega pa je nekakšno mučno pogojevanje, izraženo, denimo, kot »družbena gostota in kakovost«. Na kratko: če časopisi, množični tisk, radio in televizija »napihujejo« določen roman, bo branje in posedovanje te knjige meščanu omogočilo (v Italiji se vse huje pozna odsotnost *honnêtes gens* Thibaudetovega kova), da se bo izognil nerodnostim in sramoti po salonih, na svojem delovnem mestu, skratka, v mikrokozmosu, v katerem se giblje. Piti določeno limonado, oblačiti se v določeno obleko, nositi določeno torbico, vse to obljublja dvig meščanovega družbenega ugleda. Prebrati določeno knjigo, videti določen film, slišati določeno glasbo — vse to pripelje do tega, da so knjigarne podobne bedastim supermarketom, saj zavračajo, da bi bile posredniki kakršnekoli kulture, ki ni množična in ne gre takoj v denar. Skušajte doseči, da bi kakšna knjigarna sprejela kulturne proizvode, ki nimajo zaščitnega znaka ugledne firme, ali še bolje, uspešnega založnika. Bilo bi prav tako, kot bi zahtevali od trgovine z živili, da prepusti svoje police neznani znamki marmelade (pa naj tudi bo iz pravega sadja, brez aditivov in umetnih barvil) na račun marmeladnih kozarcev, ki jih »vsi« poznajo in jih »vsi« kupujejo že kar z zaprtimi očmi, ne da bi se kaj zanimali za ponarejanje in ne da bi dejansko vedeli, da obstajajo alternative.

Poglejte, kakšen je gonilni element našega sistema: delovati tako, da nihče ne bi vedel, kako alternative obstajajo, in še več, kar najhitreje jih onemogočiti, še preden bi (po naključju) utegnile pritegniti pozornost. Se ne skriva morda prav tu osnovni razlog za propad neoavantgard? Ne bi bilo treba morda prav tu iskati motive, ki so razširili prepad med alternativno kulturo in ljudskimi množicami? In vendar, če tak položaj obstaja in če smo se tu lotili naloge, da ga razkrinkamo, je treba reči, da krivda zanj leži tudi v neverjetnem soglasju in pristajanju pisatelja na sheme kulturne industrije.

Iz kakšne domneve sta se dejansko porodila diskusijska prispevka Manacorde in Miccinesija? Da so vse možne kombinacije, kjer se govori o proizvodu-knjigi, kot nekakšno bitje ure na obokanem loku med dvema poloma, med piscem in založnikom; in da se edini konkretni odnos, ki si ga je mogoče zamisliti, ne more izogniti (razen bolj ali manj kooperativističnih izkušenj) dilemi med tema oblikama: na eni strani obrtništva (pisatelj-obrtnik, ki v samoti svoje male delavnice gnete osebe in dogodke s pravo kmečko ljubeznijo in vedrino) in na drugi strani strukture, ki si je sposobna zagotoviti učinkovito distribucijsko in propagandno mrežo. Zdaj se obračam k temu — nikakor abstraktnemu idealu — kot častilec njegove deviškosti: ali veš, da so velike založbe transmisija skupin, ki imajo moč, celo multinacionalnih družb? Ali veš, da so za tvoj uspeh najeti servilni in prodani (celo kupljeni) kritiki, informacijska sredstva, monopolizirana v službi moči, in to skoraj zmerom z javnim denarjem? Ali veš, da tvoje osovražene mastne nagrade za pogodbo zvišujejo prodajno ceno tvojih knjig, prav tako kot tvoji odstotki? Ali veš, da s tem, ko pehajo naprej tebe, izkoriščajo suženjsko delo drugih in jih izrabljajo?

Prepričan sem, da skoraj vsi naši pisatelji v svojem uspehu vidijo znamenje svoje sposobnosti in v bogastvu pravično priznanje za svojo »večvrednost«. In vendar je dokazovanje sramotnosti takšnega stanja popolnoma svetohlinsko. Današnji italijanski intelektualec (in za koliko in katere dežele ne veljajo te besede? Le kod ne velja enaka logika visoko tehnologizirane ekonomije, ki jo priznavajo celo sistemi, drugačni od našega?) je doktor Faust v sivi suknji, ki prodaja svojo dušo in svoje okrasje industriji v zameno za mnogo manj kot mladost. Kdor se zna zriniti naprej, kdor »je sposoben«, kdor »obvlada stvar«, ta si grabi denar, pa naj bo odvetnik, trgovec, industrijalec, zdravnik, in čim več ima kdo denarja, več si ga ustvarja: in zakaj si ne bi smel zgrinjati denarja — brez posebne rahločutnosti — tudi pisatelj? Konec koncev od njega ne zahtevajo veliko: naj piše knjige, ki jih je potem mogoče prirediti za široke množice, naj se da fotografirati kot zvezdnik v množičnem tisku, naj daje plačane intervjuje. Predvsem pa se ne sme ukvarjati z »upravljanjem« svojega dela, dovolj naj mu bo dobiček. V trenutku, ko posveti svoje delo stroju kulturne industrije, se odpove samoupravljanju kot »družbenemu« in »etičnemu« dejanju, pristane na to, da je sam mehanizem, kolesje svojega umetniškega »poroda«, torej na isti strani brega s pokvarjenimi kritiki in mračnimi prepričevalci, ki ta porod pospešujejo.

Pisanje »dobrih stvari« (v smislu, kot sem ga prej omenil), plačevanje davkov in paradržanje v pozornost zbujujočih defilejih italijanske kulture, vse to pripravi k molku pisateljevo »družbeno« vest, ne da bi doživel kakršnekoli travme, če je njegova intelektualna praksa v silovitem nasprotju z »angažmajem«, ki sili iz njegovih besed. Besed, ki se, kakor vemo, vse preveč zlahka zapisujejo.

Kje je torej vprašanje? V tem, da je treba izstopiti iz tega začaranega kroga in si zastaviti alternativo, ki bo upoštevala »funkcionalnost« (Gramsci) literature, nujnost načrtovanja in planiranja odnosa literatura—družba, »organskost« (Gramsci) intelektualca; problem je tudi v tem, da je treba to »utopijo« resničnosti prenesti v celovite operativne skupnosti, ki bi bile kapilarne, »ljudske«; treba se je odreči hierarhičnim karizmam trenutnih vrednot, kajti vse prepogosto so odvisne od oblastniških načrtov in popolne

odsotnosti kulture med množicami (spomnimo se samo konzumne literature); treba je — naj mi bo to dopuščeno, ker ljubim utopijo kot alternativo brezbarvnosti, konformizmu in, v zadnji konsekvenci, zaslužjenosti — vrniti dostojanstvo improvizaciji, domišljiji, spontanosti, kooperaciji. Kajti samo tako bo mogoče zaviti na novo pot in z dejstvi dokazati, da »nova pot« resnično obstaja in da bo šele izkušnja resne prakse tista, ki bo ocenila učinke, prid, pozitivne dolžnosti, ne da bi se instrumentalno pretiravanje kritične zavesti sprevrglo v neprebojne železne dveri med nami in prihodnostjo. Šele tako bo mogoče končno dokazati, da so pisatelji »svobodni proizvajalci«, ne pa da so »svobodni« samo v tem, da lahko v salvah streljajo neškodljive puščice v telo institucij in sistemov, ki zmorejo vzdržati vse kaj hujšega.

* * *

Mislim, da bodo drugi razpravljalci ta moja razmišljanja, vsaj kakor sem jih doslej razvil, brez dvoma še razširili, poglobili in tudi popravili številne napake, ki so posledica omejenega gledišča pa tudi raznih opustitev (tu imam v mislih predvsem pomembnost marksistične kritike koncepta človeških »potreb« in korelacij s »konzumom«). Želel bi izkoristiti čas, ki mi še ostaja, da bi prešel s področja čistih, načelnih izjav na območje prakse, zato bi vas rad obvestil o »samoupravnem« eksperimentu (videli bomo sicer, kako je ta izraz vse premalo natančen, da bi lahko zaobjel ta eksperiment), ki ga je v Trstu izvedla skupina mladih kulturnih delavcev, med katerimi sva bila tudi jaz in tu prisotni Claudio Grisancich. Vendar moram posebej poudariti: ta eksperiment je bilo mogoče začeti edinole zato, ker sva z Grisancichem prispevala del najinih dohodkov — se pravi sredstev za preživljanje — od drugih opravil (prej je Maier poudaril, da je to pozitivno: s tem se ne strinjam, kajti zgodovinsko je dokazano, da je pisateljski »diletantizem« privilegiral, in to nič manj kot učno-vzgojni proces, razrede, ki so bili v prednosti pred proletariatom).

V vaši deželi obstajajo nacionalne skupnosti, vsaka s svojo kulturo in tradicijo, ki ju je treba spoštovati in upoštevati. V naši deželi obstajajo regionalne kulture. Zdaj nimam v mislih pisateljev in del, ujetih v živi pesek folklorizma in municipalne oholosti, ampak pisatelje in dela, ki so ali na obrobju nacionalnega literarnega življenja zaradi specifične centralizacije kulturne industrije ali pa so tej industriji neznani. Da bi se izognil cenanim dvoumnostim, bom navedel konkreten primer. Kritika uvršča Virgilia Giot-tija soglasno med največje pesnike dvajsetega stoletja, vendar je za založnika dosti preprosteje, da tvega svoj (naš) denar za mladega avtorja (kdo ve, mogoče se bo v prihodnosti dobro obrestoval), kakor pa da bi tiskal še neobjavljene tekste tega pesnika, ki se slabo »prodaja«. Ukvarjanje z Giot-tijem na kritiški in založniški ravni torej ni nazadnjaško in provincialno kulturno dejanje: to je, čisto preprosto, »provincialno« dejanje zaradi objektivnega dejstva, da ga pač vodijo »provincialne« sile, ki nimajo v rokah kanalov, s katerimi razpolagajo veliki založniki. In kaj to pomeni? Da so na marginalnost obsojene tudi povsem nesporne vrednote, o katerih dejansko tudi nihče ne razpravlja samo zato, ker so »regionalne« ali »provincialne«.

Po drugi strani ne smemo pozabiti na vidik, za katerega menim, da je pomemben v odnosih med javnostjo in množičnimi občili. Omejimo se na

kulturo. Multinacionalne družbe v kulturni industriji vsiljujejo — kot vsi vedo in kot sem že omenil — proizvode, ki nikakor ne morejo zadovoljiti vseh zahtev po izpolnjevanju kulturnih potreb, zlasti še, kadar so te zahteve specifične, omejene, sektorske. V trenutku, ko informacijski kanali odprejo prostor širši realnosti, so že prisiljeni ošibiti svojo neposredno zvezo z vsemi periferijami, ki dejansko sestavljajo središče. Radijske in televizijske zasebne postaje so pokrile to praznino in se s tem pridružile lokalnim časopisom in revijam. Toda tudi na bolj izbrano kulturnem področju, posebej še v literaturi, je moč zaslediti ta fenomen: majhne založbe, kjer so med sabo pomešane in nakopičene avtentične vrednote — ki jih je velika industrija zavrгла (tipičen primer je Giotti) — in ne-vrednote. Nam je šlo predvsem za to, da bi izkoristili to pobudo za resnično decentralizacijo kulturne informacije in pričeli polemiko o zgodovinskem spoznanju, ki nam je po eni strani rabilo, da smo spremenili fiziognomijo tržaške kulture in jo skušali očistiti starih in novih zmot, po drugi strani pa smo skušali »center« nadomestiti s to bolj »resnično« realnostjo.

Dejansko smo se znašli pred dediščino, ki so jo pogosto mistificirali, še večkrat pa je mistificirala sama. Naša literarna kultura z začetka stoletja in nekaj desetletij pozneje se je večini zdela živahna, odprta, svetovljanska, moderna: sam sem bil — in sem še vedno — prepričan, da je kritika v tej smeri opravila velikansko manipulacijo z resnico. V čem pa pravzaprav je Svevova modernost? Mar v tem, da je tako silovito zrl v evropsko kulturo devetnajstega stoletja, da je lahko brez očitkov vesti zapiral oči pred kulturo svojega časa, da je še naprej živel v mestu brez »kulturnih tradicij« (Slataper), v tem, da v okviru svojih zmožnosti nikoli ni znal objektivno »dobro pisati«, in to v času, ko je bila italijanski model rafinirana proza Gabriela d'Annunzia? Je bila tu — ali je še — kakšna rdeča nit, ki bi lahko kritično povezovala njegov »diletantizem« z drugimi velikimi pisatelji, ki so delovali v Trstu? Če za trenutek zanemarimo določene kategorije absurda, je bila, in tudi še je, edina pozitivna točka tega stika v dejstvu, da so se vsi — slabo ali dobro — čutili skoraj s silo izgnani iz zgodovinskega obdobja, ki jim tako in tako ni pripadalo, razen idejno in čustveno: »zame božansko / tisoč osemsto . . .«, ki ga je opeval Saba, Giottijeva nostalgija po včerajšnjem dnevu, Slataperjeva strogo romantična kultura . . . Vsekakor je šlo za intelektualce, ki niso živeli v organskem stiku z resničnostjo, ampak z mitom. Mit je pripeljal Slataperja z Vivantijevih pozicij zgodnje mladosti do nacionalizma v zadnjih političnih spisih. Mit je oddaljil Giottija od razredne zavesti, proti kateri se je bil kljub vsemu zanimivo odpiral. Mit je potrdil Sveva v strelskem jarku še pred nastopom najbolj reakcionarnega patriotizma (Lega Nazionale, Società Ginnastica Triestina) in ga potem potisnil v bližino novorojenemu fašizmu (La Nazione, Il Popolo di Trieste).

Pisatelji, ki so organsko povezani z mitom, lahko edinole negativno vplivajo na zavest določene kulture, in na splošno, na zavest mesta, ki mu nihče ne zna ponuditi alternative premisleka o preteklosti, ki bi bila zunaj preprostih shem in obrabljenih klišejev. Včeraj je Fulvio Tomizza izjavil, da je bil »osamljenec« v svojem mestu. Prav iz današnjih samoosam in iz zvestobe zgrešenim včerajšnjim mitom se rojevajo aporije sedanjosti. O teh je potrebno spregovoriti jasno in pogumno. Da bi razkrinkali v vsej šibkosti vse tiste epizode in obnašanja, ki morda ne izvirajo neposredno iz zvestobe včerajšnjim mitom ali iz osame današnjih intelektualcev, vendar se obnav-

ljajo tako, da se postavljajo kot resničnost brez možnosti dialektičnih alternativ.

Posledice zgrešene in pomanjkljive kulturne politike bi terjale še vse kaj več kakor nastop na takem srečanju. Naj kar tako, na počez, naštejemo nekaj takšnih posledic: sektaška in slepa oholost mestnih oblasti, domišljavost samozadostnosti, kratkovidna politika, zapiranje pred problemi etničnih odnosov med italijansko večino in slovensko manjšino, še naprejšnja razredna delitev; in še naprej odvratne nostalgije, objokovanja, nezmožnost živeti evropsko sedanost in na koncu še predrzna domišljavost, da nismo vpleteni v proces razpadanja vrednot, v proces, do katerega prihaja po vsej deželi in jo peha v nestabilnost.

Danes se iredentizem odeva — z enim za drugim — z zeleno-belo-rdečimi in rumeno-črnimi prapori in žanje lahka volilna soglasja, tako da opleta s prikaznijo Trsta, ki da ga je Rim prepustil samemu sebi in ga bodo raznarodili, preplavili »Slovani« (koliko slabe vesti se skriva za to bojaznijo!). Vendar ni nobenega dvoma, da gre tu za dviganje glave starega vladajočega razreda (liberalnacionalnega), ki pogreva nekdanje etnične mržnje, čeprav morda na čustveni in podzavestni ravni, pri tem pa se opira na tiste, ki v dobri veri plačujejo svojo zgodovinsko »dezinformiranost« glade tržaške resničnosti, ali pa na tiste, ki ne najdejo svojega mesta v vodilni liniji tradicionalnih političnih sil, ki so se tudi v trenutku uresničevanja Osimskih sporazumov izkazale kot čisto nepripravljene — tudi na ravni človeških odnosov — da bi vodile dialog s prebivalstvom.

Kaj smo torej pričakovali in kaj pričakujemo mladi kulturni delavci? Da bodo kulturi končno dani pogoji, ko bo lahko dajala resne, umirjene, konkretne, premišljene, demokratične in zatorej tudi »revolucionarne« odgovore na družbeno, ekonomsko in politično resničnost, ki spominja na vesolje samih »črnih lukenj«. Hoteli smo, da bi prek našega »dela« (tako v sektorju lokalnega založništva kot v vsakdanjem angažiranem delu na univerzi) Trst zmogel dati problematizirano podobo o sebi in da bi opozorili (ne samo skozi skoraj vedno brezglasne besede intelektualcev, »ki bi se radi izvozili«) tudi ostalo državo in pa predvsem drugo stran meje, da v Trstu obstaja volja do dialoga, do iskanja, do soočanja. In da ta volja obstaja navzlic nerazumljivi nepozornosti demokratičnih političnih sil do opredelitve novega kulturnega obraza mesta in njegovega neposrednega zaledja; pa čeprav hegemonistični razredi skušajo preprečiti, da bi Trst razvijal svojo funkcijo mostu med vašimi kulturami in našo; navkljub tragičnemu odhajanju mladih in predvsem intelektualnih moči, pri čemer za to pomanjkanje ljudi ni mogoče obtožiti nikogar drugega kot visoko in srednjo lokalno buržoazijo, saj se ta ne more pomiriti z ekonomsko realnostjo središča, ki je v nacionalnih okvirih na enem od prvih mest po dohodku na posameznika, in na prvem (vsaj mislim tako) po bančnih vlogah; navkljub cvetenju lokalnega založništva in časnikarstva, ki z velikanskimi profiti sledita liniji topega nacionalizma in bednega lokalpatriotizma.

Menili smo, da bi bila najboljša pot za delovanje, če si hočemo ustvariti svoj prostor, da delujemo na območju literature, ki ne bi bila samo polje naših konkretnih kompetenc, ampak bi tudi lahko bolj kot karkoli drugega zagotovila koristen stik z množicami. Če bi hotel opisati vse etape te samoupravne izkušnje (vsaj v njenih neposrednih začetkih, preden smo zadeli ob materialne nezmožnosti, ki so nam onemogočile, da bi nadaljevali po

poti samoupravljanja), bi samo do podrobnosti ponovil skromno kalvarijo razočaranj. Vendar sem prepričan, da je bila — in je še danes — to pot, ki se je moramo držati.

Če upoštevamo zgornje postavke, pridemo do sklepa, da si mora tržaška kultura nujno ustvariti lastno fiziognomijo in uresničiti celoten ciklus »funkcionalne literature« in to skozi samoupravljanje svojih idejnih, revolucionarnih vsebin. Če zajamemo že delujoče strukture (italijanske in slovenske), bo to pomenilo, da bomo s samoupravljanjem v Trstu postali mi sami, kot razred, izraz soočanja med različnimi realnostmi. Samoupravljati pomeni doseči zavest, da je funkcija Trsta funkcija transmisijskega jermena med Italijo in Jugoslavijo in da se je nujno prebiti iz izolacije, saj obstaja nevarnost, da ostanemo v njej kot v kakšnem getu.

Mar ni to naloga kulture, še zlasti, če se ima za demokratično? Prav v tem trenutku skušamo pripomoči k temu, v sodelovanju s furlanskimi prijatelji (zanikana pokrajina!), da bi v Trstu nastala struktura, ki bi bila zmožna brez karizmatičnih dvoumnosti o »edinstvenem« prevzeti nase breme te delujočnosti.

Upam, da bomo lahko skupaj, in to ne v oddaljeni prihodnosti, storili kaj resnega in pomembnega.

Prebrano 4. novembra 1978 v Opatiji

Prev. Jaša Zlobec